

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Kerttula, Tero

Title: Ohjelmaformaattien kattava anatomia

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittaja & Agricola - Suomen historiaverkko 2019

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Kerttula, T. (2019). Ohjelmaformaattien kattava anatomia. Agricolan kirja-arvostelut, 16.7.2019.
<https://agricolaverkko.fi/review/ohjelmaformaattien-kattava-anatomia/>

Ohjelmaformaattien kattava anatomia

16.7.2019 | TERO KERTTULA

JAA:

Heidi Keinosen tutkimus on kattava ja kiinnostava katsaus televisioformaattien kehitykseen ja historiaan.

Keinonen, Heidi: *Televisioformaatti ja kulttuurinen neuvottelu*. Jyväskylän yliopisto, 2019. 243 sivua. ISBN 978-951-39-7485-5.

Formaattiohjelmat ovat useimmille television katsojille tuttu termi. Etenkin 2000-luvulla suuri osa uusista televisio-ohjelmista perustuu joko ulkomailta tuotuun ja Suomessa luotuun ja ulkomaille myytyyn formaattiin. Tätä kautta televisio-ohjelmista on tullut osa kulttuurista globalisaatiota, sillä ohjelmaformaattien kauppa maiden välillä on merkittävä osa televisioyhtiöiden taloutta.

Heidi Keinosen *Televisioformaatti ja kulttuurinen neuvottelu* käsittelee kattavasti televisioformaattien historiaa ja niiden roolia osana kulttuurista globalisaatiota, erityisesti Suomen näkökulmasta. Keinonen tarkastelee ohjelmaformaattien rakennetta ja historiaa sekä sitä, miten formaatteja on Suomessa muokattu täkäläiseen televisiokulttuuriin sopivammaksi. Keinonen käyttää metodinaan aineistotriangulaatiota, jolla erilaisia lähde- ja tutkimusmenetelmiä yhdistellään toisiinsa tarkemman historiallisen kokonaiskuvan selvittämiseksi.

Kirjan alkuvaiheilla Keinonen määrittelee formaatin käsitettä, sekä sen eroja konseptin, genren ja adaptaation käsitteisiin. Terminologian tarkempi käsittely on tarpeen, sillä kuten lukiessaan huomaa, eri termit on helppo sekoittaa keskenään. Etenkin adaptaation ja konseptin suhde formaattiin on merkillepantavaa, sillä televisioformaattien eri adaptaatiot nousevat merkittävään osaan formaatteja tarkemmin tutkittaessa.

FORMAATTIEN HISTORIA

Terminologian ja tutkimuskysymysten jälkeen kirja aloittaa varsinaisen tutkimusosionsa televisioformaattien historiasta **Jérôme Bourdonin, Albert Moranin ja Jean Chalabyn** periodisointien kautta. Näkemyksissä on eroavaisuutensa, mutta kuten kirjasta huomataan, aikajanallisesti formaattiteollisuuden voidaan katsoa alkaneen 1950-luvulta ja muuttuneen huomattavasti 2000-luvulle tultaessa. On huomattavaa, että näkemuserot periodisoinneissa liittyvät lähinnä tulkintaan eri aikakausien luonteesta, sillä varsinkin modernimmat formaattituotannot ovat kiistatta erilaisia edeltäjiinsä verrattuna. Realityohjelmien tulo esimerkiksi visailuformaattien tilalle nostaa muutokset formaattiteollisuudessa selkeästi esille.

Historiaosio on kiinnostavaa luettavaa, vaikka formaattien historia olisikin jo ennestään tuttu. Formaattikaupan eurooppalaistuminen sekä Suomen televisioformaattien historia on nostalgista, mutta myös informatiivista luettavaa.

Esimerkiksi *Levyraadin* ja *Napakympin* historian taustoitus tuo uutta tietoa kaltaisilleni ihmisille, jotka ovat katsoneet kyseisiä ohjelmia lapsuudessaan. Samalla myös televisioformaattien nousu alkuperäistuotantojen rinnalle ja jopa ohitse sekä Suomen formaattiteollisuuden käynnistyminen ovat mielenkiintoisia yksityiskohtia. Keinonen toteaaakin osion loppupuolella, että Suomen formaattiteollisuuden kehittyminen ei varsinaisesti seurannut suoraan globaaleja trendejä, vaan johtui enemmänkin yleisistä rakenteellisista muutoksista televisiotuotannoissa.

Tenavatuokio ”Arja-tädin” eli Arja Virtasen juontamana. Kuva: Antero Tenhunen / Yle.

TAPAUSTUTKIMUKSIA JA HAASTATTELUJA

Tarkemman tutkailun alle Keinonen ottaa ohjelmaformaateista *Tenavatuokion*, joka perustui brittisarjaan *Romper Room* ja jota esitettiin Suomessa kahteen otteeseen 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun puolessavälissä. *Tenavatuokion* historiaa käsitellään laajasti myös kuvien muodossa ja ohjelman taustoja kameroiden takaa valaistaan lukijalle myös kiitettävän kattavasti. Tärkeimpinä huomioina *Tenavatuokiosta* Keinonen esittää sen, miten formaatin arvomaailma muuttui konservatiivisemmaksi 1970-luvulla, mikä näkyi esimerkiksi sukupuoliroolien esittämisessä, sekä sen, millainen rooli *Tenavatuokiolla* oli kasvatuksellisessa mielessä. Myös ohjelmaformaatin ja Yleisradion ristiriidat nousevat *Tenavatuokio*-osiossa esille. Koska formaattia esitettiin

Suomessa kahtena eri aikana, ohjelmasta on nähtävillä myös ajankuvan muuttuminen ja modernisoituminen.

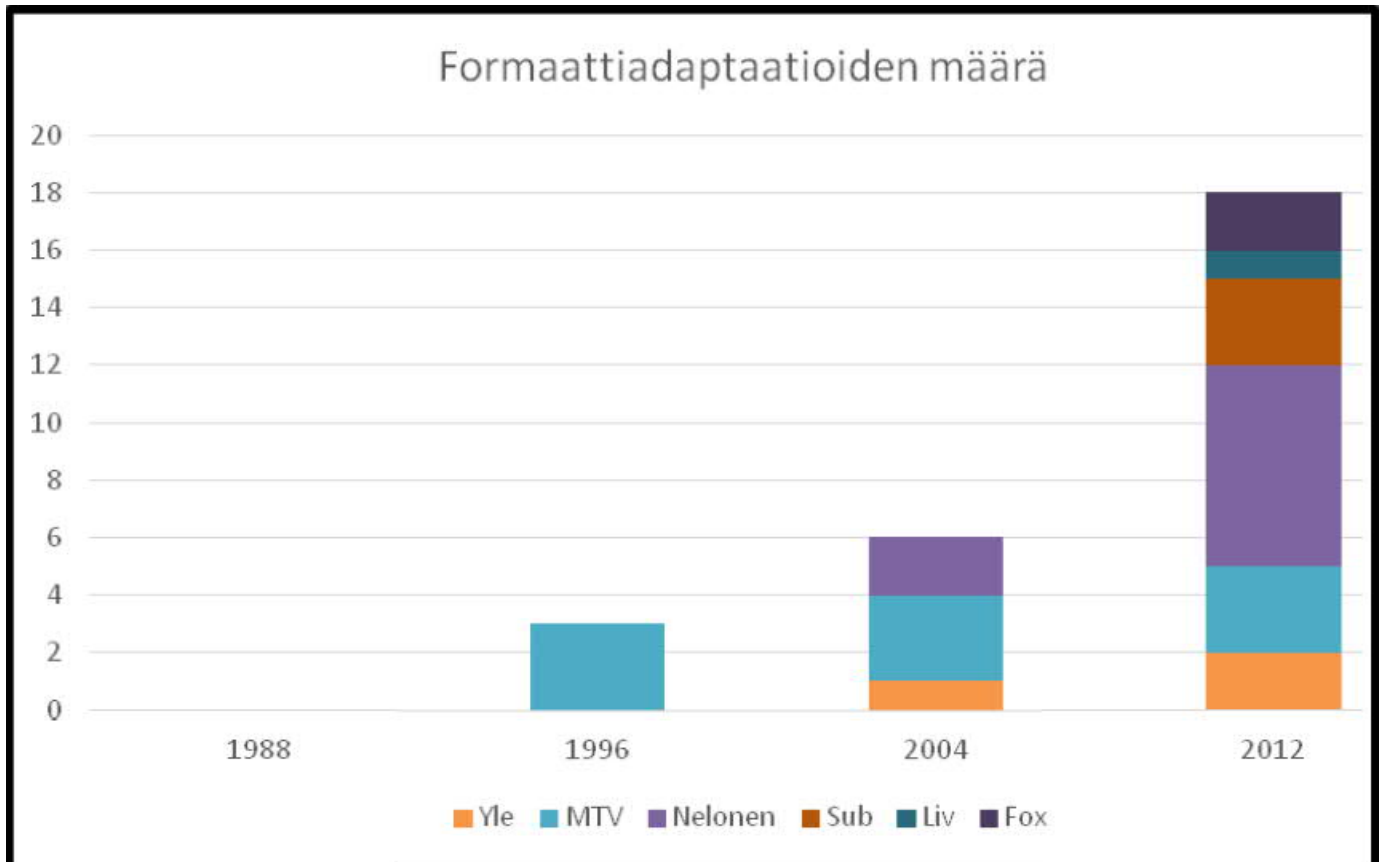
Tutkimuksen haastatteluihin perustuvassa osuudessa Keinonen selvittää formaattien tarkoitusta osana televisiotuotantoa sekä niihin liittyviä käytäntöjä. Haastatteluissa nousevat esiin *Leijonan luolan* ja *Tanssii tähtien kanssa* -ohjelman kaltaiset globaalit formaatit, jotka ovat saaneet laajan suosion katsojien keskuudessa myös Suomessa. Koska ulkomailta tuoduissa formaateissa on laajalti erilaista materiaalia mukana valmiiksi, Keinosen mukaan formaatit ovat myös ammattimaistaneet suomalaista televisiotuotantoa.

Formaatit liittyvät kuitenkin myös kulttuurisiin kysymyksiin, sekä monimutkaistavat tekijän käsitetä. Myös tuotantotapa voi olla formaatti, mitä Keinonen tarkastelee *Salattujen elämien*kautta. Koska alkuperäistä australialaista ohjelmaa ei siirretty sellaisenaan suomalaiseen ympäristöön, ohjelma-adaptaatio suomalaistui kulttuurisesti alkuperäisohjelmaan nähden. Tämän vuoksi *Salatut elämät* onkin hyvä esimerkki kirjassa useasti käsitellystä kulttuurisesta neuvottelusta.

FORMAATTIEN TULEVAISUUS

Kirja keskittyy loppupuolellaan tarkastelemaan formaattikaupan rakennetta, sekä erityisesti suomalaisia tuotantoyhtiöitä formaattikaupan toimijoina. Osioissa pureudutaan tarkemmin siihen, millainen rooli televisioformaateilla on ollut kotimaisten tuotantojen kehityksessä ja kuinka televisioformaatit ovat vaikuttaneet suomalaiseen televisiotuotantoon yleisesti. Myös formaattien ja toimijoiden välistä suhdetta käsitellään kattavasti, kuten Yleisradiota käsittelevästä osiosta on nähtävissä. Suhde ei ole Keinosen mielestä ollut mutkaton ja vaikka tutkimuksessa todetaankin formaattien myös tuottavan toimijuutta, alkuperäistuotantojen ja formaattien välinen suhde erityisesti Yleisradiossa on ollut toisinaan ongelmallinen.

Kirjan kieliasu on ammattimainen, mutta selkeä, minkä vuoksi teosta voi suositella luettavaksi lähes jokaiselle televisioformaattien historiasta kiinnostuneelle. Myös valitut kuvat tukevat tutkimusta hyvin. On selvää, että formaattiteollisuus osana televisiotuotantoja on tullut jäädäkseen, mutta sen tulevaisuus on vielä epäselvää. Kuten Keinonen kirjan lopussa toteaa, uusia superformaatteja ei ole tullut markkinoille pitkään aikaan, eikä formaatti itsessään takaa suuria katsojalukuja. Tästä huolimatta formaatit ovat myös kotimaisessa televisiotuotannossa tärkeässä roolissa.

Tutkimus osoittaa, että formaattiadaptaatioiden määrä kotimaisilla televisiokanavilla on 2000-luvulla kasvanut merkittävästi. Kuva: Heidi Keinonen.

LISÄTIETOJA

- [Teos Jyväskylän yliopiston JYX-julkaisuarkistossa](#)

KIRJOITTAJA

Tero Kertula, FM, Jyväskylän yliopisto.

[Lähetä kirjoittajalle sähköpostia](#)

AVAINSANAT: [globalisaatio](#) / [mediahistoria](#) / [mediatutkimus](#) / [ohjelmaformaatit](#) / [televi-](#)
[sio](#) / [televisionhistoria](#)